

De paria van de rechtsstaat *Extreem-rechts in Nederland*

Zoetermeer, Rijswijk, Apeldoorn, Rotterdam, Utrecht... het zijn steden waar de laatste maanden burgemeesters besloten demonstraties van de extreemrechtse CP'86 te verbieden. Het scenario was in bijna alle gevallen identiek: CP'86 vroeg een demonstratie aan, antifascistische organisaties kondigden een tegendemonstratie aan, en de burgemeester verbood vervolgens veelal beide demonstraties uit vrees voor verstoring van de openbare orde. In sommige steden (Apeldoorn, Rotterdam) werd alleen de extreemrechtse demonstratie verboden; de tegendemonstratie mocht doorgaan, hoewel de laatste (op de achtergrond) van invloed was geweest – angst voor ordeverstoring – op het verbieden van de eerste. Waar bijna iedere groep in Nederland wel een actiecomité achter zich heeft – waakzame, vrijheidslievende democraten die zorgen dat ook onbegrepen wereldverbeteraars als RARA op democratische wijze worden behandeld – lijkt niemand zich

geroepen te voelen op te komen voor de democratische rechten van extreem-rechts. De vraag of men dit niet wil of durft (uit angst zelf in de categorie 'fout' te worden gestopt) is hier minder relevant, feit is dat extreem-rechts steeds meer tot paria van de Nederlandse rechtsstaat wordt. Terwijl al eerder vergaande beperkingen van het recht van rechtsextremisten op vrije meningsuiting werden doorgevoerd, zijn lokale overheden nu bezig het recht op vergadering en op demonstratie voor deze groep uit te hollen. Hoewel dit veelal gebeurt aan de hand van pseudo-neutrale (namelijk juridische) argumentatie, meen ik dat de beslissingen wel degelijk politiek gemotiveerd zijn. Deze sluipende uitholling van de democratische rechten van extreem-rechts moet zowel op praktische als morele overwegingen verworpen worden.

De argumenten gewogen

Laten we eerst kijken naar het belangrijkste argument dat wordt gebruikt ter legitimatie van het demonstratieverbod voor extreem-rechts: bescherming van de openbare orde. Dit is op het oog een redelijk en juridisch zuiver argument. Toepassing ervan

laat echter drie problemen zien. Ten eerste: indien de dreiging van ordeverstoring voortkomt uit een mogelijke confrontatie tussen twee groepen, dan is een verbod de enige noch de meest wenselijke oplossing. Het is tenslotte de taak van een democratische overheid om zo goed mogelijk de orde te bewaren, terwijl zo min mogelijk beperkingen aan de burgers worden opgelegd. Als de Rotterdamse politie jaar in jaar uit laat zien dat ze dit zonder veel problemen kan bij Kuip-concerten en Feyenoord-Ajax, dan zal ze toch zeker ook in staat geacht moeten worden om groepen van maximaal 500 man uit elkaar te houden.

Een tweede probleem met het orde-argument is dat het niet 'objectief' wordt toegepast. Waar in de meeste gevallen wordt gehandeld volgens het bekende principe 'wie 't eerst komt...' schroomt men niet bij extreem-rechts een uitzondering te maken. De meest logische oplossing zou zijn om de tegendemonstratie te verbieden met het argument dat, gegeven het feit dat er al een demonstratie is, het gevaar van ordeverstoring te groot is. Vervolgens kan de tegendemonstratie een dag eerder of later worden gehouden. Dit

H O O F D E N & Z I N N E N

principe wordt vrijwel zonder uitzondering gehanteerd wanneer extreem-rechts een tegen-demonstratie aankondigt naar aanleiding van een 'goede' demonstratie. Het is natuurlijk absurd dat in de omgekeerde situatie een aantal keren de originele demonstratie werd verboden op grond van een mogelijke confrontatie, terwijl de tegedemonstratie mocht doorgaan. Dit is geen juridische of objectieve, maar een zuiver politieke beslissing.

Het derde probleem met het orde-argument is van puur praktische aard. Zoals met name in Rijswijk en Rotterdam te zien was, leidt een demonstratieverbod niet automatisch tot handhaving van de openbare orde. In Rijswijk waren grote hoeveelheden politieagenten de hele dag in touw om rechtsextremisten te ontdekken en op de trein of in het gevang te zetten. Deze situatie liep uit op gewelddadige excessen van de (gefrustreerde?) politie tegen de pers, een toevallige voorbijganger, maar vooral tegen de CP'86-aanhangers (zoals pijnlijk duidelijk te zien was in het RTL-journaal). Het uiteindelijke resultaat was een vloed aan publiciteit voor de underdog CP'86. In Rotterdam werd een grote politiemacht ingeschakeld om linkse tegendemonstranten te ontwapenen en om kleine groepjes CP'86-aanhangers en antifascisten op te sporen en uit elkaar te houden. Uiteindelijk kon een gewelddadige confrontatie tussen de twee kleine groepjes echter niet worden voorkomen. De Rotterdamse overheid gebruikte overigens niet alleen het openbare

orde-argument, maar greep ook de specificiteit van de datum (25 februari) aan om tot een verbod van de extreem-rechtse demonstratie te komen. Op die dag, zo luidde de redenering, wordt traditioneel de Februaristaking van 1941 herdacht en een extreem-rechtse demonstratie is daarom ongepast. Ook ten aanzien van dit argument zijn enkele kritische kanttekeningen op hun plaats. De Februaristaking wordt inderdaad op 25 februari herdacht, maar in Amsterdam. Het feit dat een enkele dagen ervoor opgerichte Initiatiefgroep Februaristaking Herdenking in Rotterdam de dag ook in Rotterdam claimde, overigens nadrukkelijk om tegengas te geven aan de CP'86, was toch wat doorzichtig. Peper kan gemeend hebben dat op bepaalde dagen alleen bepaalde groeperingen het recht hebben te demonstren. Dit valt onder een mijns inziens verwerpelijke democratie-opvatting, die ik hieronder nader zal belichten.

Repressie contraproductief
Politieke (en daarmee morele) argumenten spelen altijd een rol in discussies over verboden. Er bestaat in Nederland een zeer brede consensus over het feit dat 'het' fascisme te allen tijde 'fout' is. Deze consensus is de gehele naoorlogse periode aangewend ter verdediging van speciale repressieve maatregelen tegen (moderne) rechtsextremistische groepen (of groepen die als zodanig 'ontmaskerd' zijn). Met name vertegenwoordigers van partijen als de SP, GroenLinks en de PvdA betogen vaak dat demonstraties van 'dat soort' partijen verboden

moeten worden. De kern van de argumentatie is als volgt samen te vatten: 'wij democraten' moeten 'die rechtsextremisten' met alle middelen bestrijden, want het omgekeerde doen zij ook. Deze argumentatie stoelt op verschillende uitgangspunten en stellingen die stuk voor stuk blijk geven van een zeer beperkt vertrouwen in de Nederlandse bevolking en daarmee in de democratie.

Het gebrek aan vertrouwen in 'het volk' wordt mooi verwoord in de veel gehoorde mening: We mogen rechtsextremisten geen forum geven voor hun gevaarlijke propaganda. Deze gaat uit van een volledig onterechte onderschatting van 'het volk', dat in tegenstelling tot de 'verlichte elite' niet in staat zou zijn het gevaar van de extreem-rechtse boodschap te ontdekken. Dit elitaire standpunt is niet alleen moreel verwerpelijk, maar mist ook iedere empirische basis. Extreem-rechts is nooit een electoraal belangrijke kracht geweest in Nederland. Dat dit niet alleen komt door het repressieve (of positiever geformuleerd, waakzame) klimaat, blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat de NSB ook in de periode voordat beperkende maatregelen werden doorgevoerd een electoraal verwaarloosbare kracht was. Het beperkte vertrouwen in de democratie leidt uiteindelijk tot een beperkte visie op die democratie. Het 'democratisch' uitgangspunt is dat 'zij' antidemocraten zijn en daarom met antidemocratische middelen bestreden mogen worden. Nog simpeler gezegd: Alleen 'democraten' hebben recht op 'democratie'. Dit is een zeer

H O O F D E N & Z I N N E N

dubieus uitgangspunt dat uitgaat van een juridisch onderscheid tussen mensen op grond van hun politieke overtuiging, een duidelijke schending van het door de 'democraten' in een andere context zo graag aangehaalde artikel 1 van de grondwet. Daarbij komt een meer praktisch probleem: Wie zijn die 'wij' die uitmaken wie wel en wie niet tot de 'goeden' behoren? Wat is hun legitimatie? Wat zijn hun criteria? Hun beperkte visie op democratie voorspelt in ieder geval niet veel goeds.

Amerikaanse bestanden

Het moge duidelijk zijn geworden dat ik geen voorstander ben van een verbod van extreemrechtse partijen. Maar een openbare maatschappelijke discussie over de praktische en morele voor- en nadelen van een eventueel verbod zou ik zeker verwelkomen. Zo'n brede inhoudelijke discussie zal mogelijk duidelijkheid scheppen over de nu bestaande juridische mogelijkheden ter bestrijding van extreemrechts. Dat kan vervolgens tot een beter inzicht leiden in het huidige ad-hocbeleid dat gevoerd

wordt door de verschillende lokale overheden die zich geconfronteerd zien met het probleem. Tot slot geeft zo'n discussie (sommige van) de betrokken organisaties de mogelijkheid hun geclaimde en wellicht ook werkelijke onschuld aan te tonen en daarmee het recht te verwerven als volwaardig rechtspersoon behandeld te worden. Wat de uiteindelijke uitkomst van het debat zal zijn is moeilijk te voorspellen, al lijken de voorstanders van een verbod momenteel de wind mee te hebben. In ieder geval zijn zij zichtbaarder in de publieke opinie. Zelf ben ik van mening dat politieke partijen alleen verboden moeten worden als ze door hun activiteiten een direct gevaar voor de democratie vormen. Mijns inziens moet het enerzijds wel mogelijk zijn om met democratische middelen ondemocratische doelen na te streven, maar anderzijds niet om met ondemocratische middelen te trachten radicaal-democratische doelen te verwezenlijken. Wat dit betreft bepleit ik in feite de zo vaak verfoeide 'Amerikaanse toestanden'. In de vs is het recht op vrije meningsuiting een groot goed

voor iedereen. Zo is het voorgekomen dat een joodse organisatie via de rechtbank toestemming kreeg om aan de buitenkant van haar gebouw een banier met haar symbool (een *menorah*) te hangen. Op grond van dezelfde argumenten wist de Ku Klux Klan vervolgens het recht te verwerven om in het openbaar haar kruisverbranding te houden. Een wanstaltige banaliteit wellicht, maar in mijn ogen vooral een voorbeeld van vrijheid van meningsuiting zoals die in een zelfverzekerde en vitale democratie zou moeten bestaan. In Nederland geldt dat extreemrechts (of wat daarvoor doorgaat) schuldig is zonder vorm van voorafgaand proces. Deze situatie is niet alleen een schending van een fundamenteel democratisch recht, maar werkt ook praktisch en strategisch contraproductief. Het verzwakt het eigen 'democratisch' gelijk en versterkt het 'gelijk' van extreem-rechts.

CAS MUDDE

Werkzaam bij de vakgroep Politieke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Leiden

